

ТАҚРИЗИ МУҚАРРИЗИ РАСМӢ

ба диссертатсияи Рамазонзода Наргис Рамазон (Файзова Наргис Рамазоновна) дар мавзуи «Мукамалгардонии технологияи истеҳсол ва коркарди абрешим», ки барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯи ихтисоси 6D073302 - Технология ва коркарди аввалияи маҳсулоти насочӣ ва ашёи хом. Душанбе, 2026, 7-ст.

Мутобикати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсияи мазкур ба шиносномаи ихтисоси 6D073302 - Технология ва коркарди аввалияи маҳсулоти насочӣ ва ашёи хом пурра мутобик мебошад. Муҳтавои кор бевосита ба масъалаҳои коркарди аввалияи ашёи хоми насочӣ, омӯзиши хусусиятҳои технологӣ ва сифатии пилла, таҳлили равандҳои абрешимресӣ, баланд бардоштани самаранокии истеҳсол, истифодаи комплекси маҳсулоти асосӣ ва иловагӣ, инчунин такмили занҷири технологии истеҳсоли абрешими табиӣ равона гардидааст. Аз ин рӯ, самти илмӣ интихобшуда ба ихтисоси пешниҳодгардида мувофиқат менамояд.

Мубрамии мавзуи таҳқиқ. Диссертатсияи Рамазонзода Наргис Рамазон ба яке аз масъалаҳои муҳим, мубрам ва дорои аҳамияти амалӣ барои рушди саноати сабуки Ҷумҳурии Тоҷикистон мукамалгардонии технологияи истеҳсол ва коркарди абрешими табиӣ бахшида шудааст. Кирмакпарварӣ ва пиллапарварӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон аз соҳаҳои анъанавии кишоварзӣ ва саноати сабук ба ҳисоб рафта, дар таъмини корхонаҳои насочӣ бо ашёи хоми маҳаллӣ, рушди истеҳсолоти дохилӣ, ташкили ҷойҳои нави корӣ, баланд бардоштани даромаднокии аҳолии деҳот ва афзоиши иқтисодии содироти кишвар нақши муҳим доранд.

Дар шароити имрӯза, ки рушди саноати миллӣ, истифодаи самараноки захираҳои дохилӣ ва баланд бардоштани рақобатпазирии маҳсулоти истеҳсоли ватанӣ аз самтҳои афзалиятноки сиёсати иқтисодии давлат ба ҳисоб меравад, таҳқиқи масъалаҳои марбут ба истеҳсол, коркарди аввалия ва истифодаи комплекси абрешими табиӣ аҳамияти махсус пайдо менамояд. Маҳз аз ин нуқтаи назар, мавзуи интихобнамудаи диссертант саривақтӣ, асоснок ва ба талаботи рушди соҳа ҷавобгӯ мебошад.

Мубрамии мавзуи таҳқиқот пеш аз ҳама бо он муайян мегардад, ки дар соҳаи кирмакпарварӣ ва коркарди абрешим то ҳол як қатор масъалаҳои ҳалталаби технологӣ, ташкилӣ ва иқтисодӣ ҷой доранд. Ба ин масъалаҳо нокифоя будани истифодаи имкониятҳои базаи ғизоии кирмаки тут, пас будани нишондиҳандаҳои сифати пилла, кам будани баромади абрешими хом, истифодаи нопурраи маҳсулоти иловагӣ ва партовҳои кирмакпарварӣ, инчунин зарурати такмили речаҳои технологӣ дар марҳилаҳои гуногуни

истеҳсол ва коркард дохил мешаванд. Ҳалли ин масъалаҳо танҳо дар асоси таҳқиқоти илмии комплексӣ, таҳлили равандҳои истеҳсоли ва асосноккунии технологию иқтисодии пешниҳодҳо имконпазир мебошад.

Дарачаи навгонии натиҷаҳо дар диссертатсия ва нуқтаҳои илмие, ки ба ҳимоя пешниҳод мешаванд. Навгонии илмии диссертатсия дар он зоҳир мегардад, ки муаллиф масъалаи истеҳсол ва коркарди абрешими табииро на ҳамчун маҷмӯи амалиётҳои ҷудоғона, балки ҳамчун низоми ягонаи технологӣ таҳқиқ намудааст. Дар қори диссертатсионӣ робитаи байни ҳолати базаи ғизоии кирмаки тут, шароити парвариши кирмак, сифати пилла, речаҳои коркарди аввалия, баромади абрешими хом, истифодаи маҳсулоти иловагӣ ва самаранокии иқтисодии истеҳсол нишон дода шудааст. Чунин равиши комплексӣ барои шароити истеҳсолии Ҷумҳурии Тоҷикистон, махсусан вилояти Хатлон, аҳамияти назариявӣ ва амалӣ дорад.

Муаллиф дар раванди таҳқиқот хусусиятҳои истеҳсол ва коркарди абрешими табииро дар мисоли минтақаи мушаххас омӯхта, имкониятҳои баланд бардоштани самаранокии соҳаи кирмакпарварӣ ва абрешимресиро бо назардошти захираҳои маҳаллӣ асоснок намудааст. Дар диссертатсия истифодаи партовҳои кирмакпарварӣ ҳамчун самти муҳимми баланд бардоштани самаранокии истеҳсоли ва татбиқи принципҳои технологияи кампартов мавриди баррасӣ қарор гирифтааст. Ин ҷанба дар шароити муносири рушди иқтисоди сабз ва истифодаи оқилонаи захираҳои табиӣ аҳамияти махсус дорад.

Асоснокӣ ва эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот бо истифодаи маълумоти илмӣ, таҳлили манбаъҳои соҳавӣ, натиҷаҳои таҳқиқоти саҳроӣ, омӯзиши равандҳои истеҳсоли, санҷишҳои технологӣ ва ҳисобҳои иқтисодӣ таъмин гардидааст. Муаллиф таҳқиқотро дар мисоли хоҷагиҳои кирмакпарварии ноҳияи Данғара ва ғаболияти истеҳсолии ҶСК «Пиллаи тоҷик» анҷом дода, имкониятҳои истифодаи ашёи хоми маҳаллӣ, партовҳои кирмакпарварӣ ва роҳҳои такмили равандҳои коркарди пилларо таҳлил намудааст.

Ҳаҷм ва сохтори диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, чор боб, хулоса ва тавсияҳо, рӯйхати интишороти илмии муаллиф, рӯйхати адабиёт ва замимаҳо иборат мебошад. Ҳаҷми умумии диссертатсия 161 саҳифаи матни компютериро ташкил дода, дар он 41 расм ва 17 ҷадвал оварда шудаанд. Сохтори қори диссертатсионӣ ба мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот мувофиқ буда, пайдарҳамии мантиқии баёни мавод таъмин гардидааст. Ҷадвалҳо ва расмҳои истифодашуда мазмуни таҳқиқотро равшан намуда, натиҷаҳои бадастомадаро асоснок менамоянд.

Дар мукаддима муаллиф мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, объект ва предмети таҳқиқ, навгонии илмӣ, аҳамияти назариявӣ ва амалӣ, асосҳои методологӣ, дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳо, саҳми шахсии муаллиф, инчунин робитаи таҳқиқотро бо барномаҳо ва стратегияҳои давлатӣ муайян намудааст.

Дар боби якуми диссертатсия асосҳои назариявӣ ва методологияи истеҳсол ва коркарди абрешими табиӣ ба таври муфассал таҳлил карда шудаанд. Муаллиф вазъи кунунии соҳаи кирмакпарварӣ ва абрешимресиро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва кишварҳои пешрафтаи ҷаҳон мавриди омӯзиш қарор дода, тамоюлҳои асосии рушди соҳа, мушкилоти мавҷуда ва роҳҳои эҳтимолии ҳалли онҳоро баррасӣ намудааст. Дар ин боб масъалаҳои иқтисодию технологӣ, таърихи ташаккул ва рушди кирмакпарварӣ, нақши он дар иқтисоди миллӣ, асосҳои фарҳангӣ ва истеҳсолии соҳа, хусусиятҳои биологии кирмаки тут, хусусиятҳои физикӣ-механикӣ ва технологияи ташаккули пилла ва абрешими хом таҳлил гардидаанд.

Дар боби дуюм равандҳои технологияи истеҳсол ва коркарди аввалияи пилла мавриди таҳқиқи ҳамаҷониба қарор гирифтаанд. Дар ин қисмат масъалаҳои асосноккунии минтақаи истеҳсоли пилла, хусусиятҳои иқлимӣ ва агробиологии минтақаҳои кирмакпарварӣ, ҳолати базаи ғизоии кирмаки тут, омодагардонии ғизо, таҳлили марҳилаҳои ғизодиҳӣ, зиндагардонии тухми кирмак, шароити нигоҳдорӣ ва парвариши кирмак, инчунин ташкили заминаи ашёи хом мавриди омӯзиш қарор гирифтаанд. Муаллиф таъсири омилҳои муҳити зист, ҳарорат, намнокӣ, сифати барги тут ва риояи талаботи агротехниро ба рушди кирмак ва ташаккули пилла таҳлил намудааст. Дар боб инчунин масъалаҳои марбут ба ҷамъоварӣ, хушккунӣ, нигоҳдорӣ ва омодаسازیи пилла барои коркарди минбаъда баррасӣ гардидаанд. Натиҷаҳои таҳлил нишон медиҳанд, ки сифати пилла ва самаранокии истеҳсол аз маҷмӯи омилҳои технологӣ, биологӣ ва ташкилӣ вобаста буда, риояи дурусти речаҳои истеҳсолӣ метавонад ба баланд гардидани ҳосилнокӣ ва беҳтар шудани нишондиҳандаҳои сифатӣ мусоидат намояд.

Дар боби сеюм таҳқиқоти саҳроӣ ва масъалаҳои мукамалгардонии технологияи истеҳсол, коркарди аввалияи пилла ва истифодаи партовҳои абрешими табиӣ инъикос ёфтаанд. Ин боб аз ҷиҳати илмӣ ва амалӣ яке аз қисматҳои муҳимтарини диссертатсия ба ҳисоб меравад, зеро дар он натиҷаҳои таҳқиқоти мустақими муаллиф дар шароити истеҳсолӣ пешниҳод шудаанд. Аз ҷумла, натиҷаҳои таҳқиқоти саҳроӣ дар ноҳияи Данғара, омӯзиши ҳолати воқеии кирмакпарварӣ, таҳлили нишондиҳандаҳои истеҳсолӣ ва сифати пилла, масъалаҳои истифодаи партовҳои кирмакпарварӣ ва

имкониятҳои коркарди онҳо мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд. Муаллиф принципҳои технологияи бепартов ва истифодаи комплекси маҳсулоти асосӣ ва иловагии кирмакпарвариро асоснок намуда, роҳҳои баланд бардоштани самаранокии истеҳсолро пешниҳод кардааст. Ҳамчунин, масъалаҳои коркарди пиллаҳои омодашуда ба абрешимресӣ, хусусиятҳои технологияи пиллакашӣ, истеҳсоли абрешими хом ва истеҳсоли матоъҳои абрағӣ дар мисоли фаъолияти ҚСК «Пиллаи тоҷик» таҳлил гардидаанд. Дар ин замина имкониятҳои истифодаи маҳсулоти иловагӣ ва партовҳои истеҳсолӣ ҳамчун манбаи иловагии даромад ва воситаи коҳиш додани талафоти ашёи хом нишон дода шудаанд. Муаллиф кӯшиш намудааст, ки натиҷаҳои таҳқиқотро ба шароити воқеии истеҳсолӣ мутобиқ намуда, тавсияҳои амалии татбиқшавандаро пешниҳод намояд.

Дар боби чорум самаранокии иқтисодии тавсияҳо ва коркардҳои пешниҳодшуда ҳисоб ва асоснок карда шудааст. Дар ин боб хароҷоти истеҳсоли пилла, музди меҳнати кирмакпарварон, хароҷоти нерӯи барқ, истифода ва нигоҳдории таҷҳизот, хароҷоти коргоҳӣ, арзиши ашёи хом ва самаранокии истифодаи партовҳои кирмакпарварӣ таҳлил гардидаанд. Муаллиф нишон медиҳад, ки татбиқи чораҳои пешниҳодшуда метавонад ба беҳтар гардидани нишондиҳандаҳои иқтисодии истеҳсол мусоидат намояд. Дар боб инчунин масъалаҳои баланд бардоштани даромаднокии истеҳсол, коҳиш додани хароҷоти технологӣ, зиёд намудани ҳаҷми маҳсулоти тайёр ва истифодаи самараноки захираҳои мавҷуда мавриди омӯзиш қарор гирифтаанд. Ҳисобҳои иқтисодӣ ва таҳлилҳои муқоисавӣ нишон медиҳанд, ки такмили технологияи истеҳсол ва коркарди абрешим, истифодаи комплекси маҳсулоти иловагӣ ва ҷорӣ намудани унсурҳои технологияи бепартов метавонанд ба баланд гардидани самаранокии иқтисодӣ, афзоиши рақобатпазирии маҳсулот ва беҳтар шудани нишондиҳандаҳои молиявии корхонаҳои соҳа мусоидат намоянд. Дар маҷмӯъ, натиҷаҳои боби мазкур аҳамияти амалии пешниҳодҳои муаллифро тасдиқ намуда, имконияти татбиқи онҳоро дар фаъолияти истеҳсолии корхонаҳои кирмакпарварӣ ва абрешимресӣ нишон медиҳанд.

Хулосаҳо ва тавсияҳои пешниҳоднамудаи доктара аз муҳтавои диссертатсия мантиқан бармеоянд. Онҳо бо маълумоти таҳлиلى ва натиҷаҳои бадастомада асоснок карда шудаанд. Махсусан, пешниҳодҳои муаллиф оид ба беҳтар намудани ташкили базаи ғизоии кирмак, такмили раванди парвариш, риояи речаҳои технологӣ, баланд бардоштани сифати пилла, истифодаи самараноки партовҳои кирмакпарварӣ ва арзёбии самаранокии иқтисодии истеҳсол дорой аҳамияти амалӣ мебошанд.

Аҳамияти илмӣ таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки дар диссертатсия равиши комплексӣ ба таҳқиқи технологияи истеҳсол ва коркарди абрешими табиӣ пешниҳод гардидааст. Муаллиф асоснок намудааст, ки баланд бардоштани самаранокии соҳа танҳо тавассути такмили як марҳилаи алоҳидаи истеҳсол имконнопазир буда, зарурати ҳамоҳангсозии тамоми занҷири технологӣ аз парвариши кирмак то истеҳсоли маҳсулоти ниҳой ба миён меояд.

Аҳамияти амалии диссертатсия дар он аст, ки натиҷаҳо ва тавсияҳои пешниҳодшуда метавонанд дар фаъолияти хоҷагиҳои кирмакпарварӣ, корхонаҳои коркарди пилла, муассисаҳои истеҳсолии саноати абрешим ва инчунин дар раванди таълим ва таҳқиқоти минбаъдаи соҳаи технологияи маҳсулоти насосҷӣ истифода шаванд. Пешниҳодҳои муаллиф ба беҳтар намудани ташкили истеҳсол, баланд бардоштани сифати пилла, кам кардани талафот, истифодаи самараноки партовҳо ва афзоиши самаранокии иқтисодӣ равона шудаанд.

Аз ҷиҳати иқтисодӣ, аҳамияти таҳқиқот дар истифодаи комплексии маҳсулоти асосӣ ва иловагии кирмакпарварӣ, кам намудани хароҷоти истеҳсолӣ, баланд бардоштани даромаднокии хоҷагиҳо ва зиёд намудани арзиши иловашуда дар занҷири истеҳсоли абрешим ифода меёбад. Аз ҷиҳати иҷтимоӣ, татбиқи натиҷаҳои таҳқиқот метавонад ба рушди шуғли аҳолии деҳот, эҳёи анъанаҳои кирмакпарварӣ ва васеъ гардидани фаъолияти корхонаҳои саноати сабук мусоидат намояд.

Натиҷаҳои асосии таҳқиқот дар 13 кори илмӣ инъикос ёфтаанд. Аз ҷумла, 6 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 6 мақола ва маъруза дар маводи конференсияҳои илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ нашр гардида, инчунин 1 нахустпатенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба даст оварда шудааст. Ин ҳолат аз апробатсияи натиҷаҳои таҳқиқот ва баррасии онҳо дар муҳити илмӣ шаҳодат медиҳад.

Автореферат мазмун ва натиҷаҳои асосии диссертатсияро дуруст инъикос менамояд. Мазмуни автореферат ба муҳтавои диссертатсия мувофиқ буда, дар он мақсад, вазифаҳо, наwgонии илмӣ, аҳамияти назариявӣ ва амалӣ, натиҷаҳои асосӣ ва хулосаҳои таҳқиқот ба таври мухтасар, возеҳ ва пайдарҳам баён шудаанд. Автореферат имкон медиҳад, ки муҳтавои асосии таҳқиқот, натиҷаҳои бадастомада ва аҳамияти илмӣ-амалии онҳо дуруст дарк карда шаванд.

Бо вучуди баҳои мусбат ба кори диссертатсионӣ, **баъзе эродҳо ва пешниҳодҳо** баён кардан мумкин аст:

1. Дар диссертатсия ҷанбаҳои технологӣ ва иқтисодии истеҳсол ва коркарди абрешим хуб таҳлил шудаанд, аммо таҳлили химиявии тағйирёбии

таркиби сафедаҳои пилла (серитсин ва фиброин), ки асоси нахи онро ташкил медиҳанд дар марҳилаҳои гуногуни коркарди пилла ва шароити истеҳсол (аз намнокӣ) метавонист мазмуни илмии корро боз ҳам ғанӣ гардонад.

2. Дар қисми марбут ба истифодаи партовҳои кирмакпарварӣ самтҳои асосии истифодабарӣ нишон дода шудаанд, вале хуб мешуд, ки таркиби химиявӣ, хусусиятҳои физикию механикии нахи пилла ва имкониятҳои истифодаи саноатии зочаҳо, серитсин ва дигар маҳсулотҳои арзиши иловагӣ дошта иловагӣ васеътар таҳлил карда мешуданд.

3. Дар қисми марбут ба истифодаи партовҳои кирмакпарварӣ самтҳои асосии истифодабарӣ нишон дода шудаанд, вале хуб мешуд, ки таркиби химиявӣ, хусусиятҳои физикию механикии нахи пилла, инчунин имкониятҳои истифодаи саноатии зочаҳо, серитсин ва дигар маҳсулоти иловагии дорои арзиши иқтисодӣ васеътар таҳлил карда мешуданд.

4. Дар боби чорум самаранокии иқтисодии тавсияҳо ва коркардҳои пешниҳодшуда ҳисоб ва асоснок карда шудааст, аммо таъсири тағйирёбии нархи ашёи хом, қувваи барқ, музди меҳнат ва хароҷоти хизматрасонии таҷҳизот ба самаранокии умумии истеҳсол дақиқ инъикос наёфтааст.

5. Дар боби чорум, махсусан дар саҳифаҳои 118–126, ҳисобҳои самаранокии иқтисодӣ аз ҷорӣ намудани тавсияҳо ва коркардҳои пешниҳодшуда оварда шудаанд. Ҳамзамон, дар ҷадвали 4.1 “Хароҷоти истеҳсоли пилла дар хоҷагии пиллапарварии Сангтӯдаи ноҳияи Данғара” ва Ҳангоми муайян намудани самаранокии шартии солона аз рӯи формулаи 4.20 таъсири тағйирёбии нархи ашёи хом, қувваи барқ, музди меҳнат ва хароҷоти хизматрасонии таҷҳизот ба натиҷаи ниҳоии иқтисодӣ ба таври кофӣ инъикос наёфтааст. Дар ҳолати илова намудани чунин таҳлил, асоснокии иқтисодии пешниҳодҳои муаллиф боз ҳам мукамал мегардид.

6. Дар матни диссертатсия баъзан мафҳумҳои технологӣ такрор мешаванд ва дар баъзе мавридҳо зарурати таҳрири услубии чудоғона ба назар мерасад. Бо вучуди ин, ин ҳолат ба мазмуни илмӣ ва натиҷаҳои асосии таҳқиқот таъсири ҷиддӣ намерасонад.

Эродҳо ва камбудҳои зикршуда, дар маҷмӯъ, хусусияти тавсиявӣ дошта, аҳамияти назариявӣ, амалӣ ва иқтисодии диссертатсияро паст намекунанд ва ба муҳтавои асосии кори илмӣ таъсири манфии ҷиддӣ намерасонанд.

Хулоса. Дар маҷмӯъ, диссертатсияи Рамазонзода Наргис Рамазон (Файзова Наргис Рамазоновна) дар мавзӯи «Мукамалгардонии технологияи истеҳсол ва коркарди абрешим» таҳқиқоти илмӣ мустақил, анҷомёфта ва дорои аҳамияти муҳимми назариявӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ мебошад. Дар кори диссертатсионӣ масъалаи муҳимми соҳаи технологияи маҳсулоти

нассочӣ дар асоси таҳқиқоти комплексӣ баррасӣ гардида, барои баланд бардоштани самаранокии истеҳсол ва коркарди абрешими табиӣ тавсияҳои асоснок пешниҳод шудаанд.

Диссертатсия ба талаботи бандҳои 31, 33, 34 ва 35-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 (бо тағиру иловаҳо аз 26.06.2023, рақами 295) тасдиқ шудааст, мувофиқ буда, муаллифи он Рамазонзода Наргис Рамазон (Файзова Наргис Рамазоновна) сазовори дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯи ихтисоси 6D073302 -Технология ва коркарди аввалияи маҳсулоти нассочӣ ва ашёи хом мебошад.

Муқарризи расмӣ:

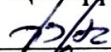
доктори илмҳои химия, профессор,
мудирӣ озмоишгоҳи пайвастаҳои фармолекулаӣ
ва фаъоли биологии Институти кимиёи
ба номи В.И. Никитини Академияи миллии
илмҳои Тоҷикистон

Муҳиддин Зайниддин Қамар,

Имзо:

« 11 » ноябр соли 2026

Суроға: 734063, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шаҳри Душанбе, ноҳияи Шомансур,
кӯчаи Ховарон, ш. 192/193, хонаи 100
Тел.: (+992) 934884843
E-mail: zainy@mail.ru

Имзои Муҳиддин Зайниддин Қамарро тасдиқ мекунам:
сардори шӯбаи тадрис Раҳимова Ф.А.

Суроғаи муассиса:
734063, шаҳри Душанбе, к. Айнӣ 299/2, Институти кимиёи
ба номи В.И. Никитини АМИТ Ҷумҳурии Тоҷикистон

Тел.: (+992-37) 2258093

E-mail: admin@ikai.tj

« 11 » ок соли 2026